

УДК 811.134.2'367.633

ПРЕПОЗИЦІОНАЛІЗАЦІЯ В ІСПАНСЬКІЙ МОВІ

Пособчук О. О.

Цю статтю присвячено дослідженню особливостей препозиціоналізаційних процесів у сфері іспанських прийменникових еквівалентів слова. До аналізу прийменникових еквівалентів іспанської мови застосовуються основні принципи теорії граматикалізації, зокрема, препозиціоналізації.

Ключові слова: препозиціоналізація, еквівалент слова, прийменниковий еквівалент слова, граматикалізація.

Эта статья посвящается исследованию особенностей препозиционализационных процессов в области испанских предложных эквивалентов слова. В анализе предложных эквивалентов испанского языка применяются основные принципы теории грамматикализации, в частности, препозиционализации.

Ключевые слова: препозиционализация, эквивалент слова, предложный эквивалент слова, грамматикализация.

This article is devoted to studying characteristic features of grammaticalization processes in the function area of the Spanish prepositional equivalents of words. The author applies the main principles of the theory of grammaticalization and, particularly, prepositionalization, to examination of Spanish prepositional equivalents of words.

Key words: prepositionalization, equivalents of words, prepositional equivalents of words, grammaticalization.

Останнім часом підвищується інтерес до порівняльно-контрастивного вивчення мов. Порівняння, як один з загальнонаукових методів вивчення явищ дійсності, сприяє глибоким спостереженням за подібностями та відмінностями об'єктів, процесів, явищ, що розглядаються.

Оскільки мовна система постійно розвивається, у її складі є багато перехідних одиниць, які у синхронному зрізі не належать до жодного з рівнів мови у їхньому класичному розумінні, знаходяться між ними, є проміжними. Це одиниці, в яких спостерігається часта "відсутність чітких розмежувальних ліній між ними, що утворює об'єктивні ускладнення для їх розрізнення і класифікації" [2, с. 16]. Спрямування зусиль мовознавців головним чином на вивчення базових рівнів мови та їхніх одиниць дає змогу прослідкувати динамічні процеси всередині окремих рівнів та зробити висновки про розвиток окремих систем мови. На противагу цьому, вивчення проміжних рівнів мови дає змогу дослідити динаміку всієї мовної системи, тому і викликає особливий інтерес, про що свідчить збільшення кількості досліджень у цій галузі.

У кожен період мовного буття в ньому наявні елементи, що народжуються, і елементи, що вмирають, паралелізм яких часто спричиняє варіативність граматичних і лексичних явищ, тобто варіативність певною мірою слугує для зв'язку синхронії й діакронії, сприяючи наступності в розвитку системи [4, с. 17].

Група петербурзьких дослідників, аналізуючи флективні та нефлективні структурні типи сучасної російської мови, дійшла висновку, що між повнозначними частинами мови та нефлективними неструктурованими одиницями постійно відбувається перерозподіл, який свідчить про динамізм морфологічного рівня, що "виходить з тієї внутрішньої напруги системи, яка є наслідком її "полюсної" організації" [1, с. 82]. Наслідком такого перерозподілу одиниць можуть ставати й елементи, що утворюються шляхом граматикалізації у вигляді сполучень двох або більше самостійних одиниць. Але їхній статус залишається невизначеним, для його остаточного становлення потрібен певний проміжок часу. З-поміж таких структур виокремлюються одиниці, які пройшли та проходять процеси граматикалізації, однак зберегли певні релікти словосполук. Зазначені елементи

виступають у системі мови як еквіваленти слова і засвідчують такий закон розвитку мовної системи: “вони [еквіваленти слова]. зароджуються в синтаксисі, пізніше “виштовхуються” на морфологічний рівень і поступово лексикалізуються” [3, с. 95].

У дослідженні розглядається перехід вільних іспанських прийменникових сполучень у сферу функціонування прийменників. Нарізнооформленість таких одиниць і часткове збереження їхньої варіативності не дозволяє зарахувати їх до прийменників на основі гетерогенної класифікації частин мови. Проте за семантичним, функціонально-синтаксичним та граматичним критеріями вони функціонують у мові як прийменники, тобто прийменникові еквіваленти слова є окремими грамами. Це засвідчує те, що відбувається процес граматикалізації вільних прийменникових сполучень, препозиціоналізація.

Порівняно з іншими європейськими мовами, характерною ознакою іспанської мови є так званий “дефіцит” прийменників. Більшість граматик нараховують лише дев’ятнадцять прийменників: *a, ante, bajo, cabe, con, contra, de, desde, en, entre, hacia, hasta, para, pro, según, sin, so, sobre, tras*, з яких *cabe* є застарілою лексемою, яка вживається лише як архаїзм, *pro* вживається рідко, а *so* вживається виключно з іменниками *sapa, calor, pena pretexto*. На протигагу до цього, німецька мова за даними різних авторів налічує більше прийменників, причому всі автори наводять різну їх кількість: від 50 до 210.

Вважається, що одним із засобів, що компенсують таку невелику кількість іспанських прийменників є їхня полісемія [13, с. 1]. Наприклад, прийменник *a* еквівалентний таким українським прийменникам як *до* (*desde las cinco a las diez* – з п’яти **до** десяти (годин)), *в(у)* (*ir al teatro* – **п**іти **в** театр), *за* (*a la mesa* – **за** столом; *a cien metros de aquí* – **за** сто метрів звідси), *біля* (*a la puerta* – **біля** дверей), *через* (*a los cinco días* – **через** п’ять днів), *на* (*al quinto día* – **на** п’ятий день, *subir al techo* – **п**іднятися **на** дах), *о* (*a las cinco de la tarde* – **о** п’ятій годині вечора), *по* (*a cuarenta pesetas la pieza* – **по** сорок песет за штуку), (*a la salida del sol* – **зі** сходом сонця). Іспанський прийменник *de* за семантикою у відповідних контекстах може співвідноситися з такими українськими прийменниками як *з* (*salé del cuarto* – **я** вийшов(ла) **з** кімнати, *son naranjas de Cuba* – **це** апельсини **з** Куби, *de cristal* – **зі** скла), *від* (*me aparté de la mesa* – **я** відійшов(ла) **від** стола) *ніж* (*vivió en Madrid más de tres años* – **він** прожив у Мадриді **більше ніж** три роки) тощо, а також вказує на приналежність комусь, до чогось, відношення (*capote del padre* – **шинель** батька, *esquina de la calle* – **кут** вулиці) та ін.

Іншим мовним засобом, окрім полісемії первинних прийменників, є прийменникові еквіваленти слова. Так, наприклад, для вираження часових відношень вживаються такі прийменникові еквіваленти слова як *antes de* (укр. *до*), *dentro de* (укр. *всередині*), *a principios de* (укр. *на початку*); для вираження просторових відношень – *encima de* (укр. *над*), *debajo de* (укр. *під*), *cerca de* (укр. *біля*) тощо.

Думки про еквівалентність таких одиниць слову висловлювалися вченими різних країн. Зокрема, для прикладу порівняємо праці дослідників іспанської мови, які досліджували прийменникові еквіваленти слова: “Брак прийменників замінюється прийменниковими зворотами, що складаються зі слів, що еквівалентні прийменникам, що складаються з іменника, прикметника або прислівника з прийменником, який стоїть у пре-, пост- або циркумпозиції” [6, с. 50]; “Очевидно, що існують прийменникові звороти, функціонально еквівалентні слову” [10, с. 159].

Про неоднозначність та дискусійність такого явища як прийменникові еквіваленти слова також свідчить відсутність єдиної термінології на позначення цих одиниць у лінгвістичних традиціях різних країн. У цій праці термін *прийменниковий еквівалент слова* означає лексико-граматичну одиницю, що складається з двох та більше компонентів і співвідноситься за своїми семантичними і граматичними властивостями з лексичним прийменником. Прийменники не так просто відмежувати від прийменникових еквівалентів слова. Це також проявляється і в тому, що є велика кількість термінів на позначення мовних знаків, які наближені до традиційних прийменників, але на думку різних авторів не можуть бути визнані “повноцінними” прийменниками. Наведемо приклади термінів, які використовувалися українськими та зарубіжними вченими на позначення

прийменникових еквівалентів слова: “прийменникові (або препозитивні) фрази” (ісп. *frase prepositiva (o preposicional)*); “прийменникові звороти” (ісп. *locuciones prepositivas*); “складені прийменники” (ісп. *preposición compuesta*); “групові прийменники” (ісп. *preposición en grupo*); “скупчення прийменників” (ісп. *preposición conglomerada*); “прийменникові синтагми” (ісп. *sintagmas preposicionales*) “прийменникові фрази” (ісп. *frases preposicionales*); “хибні прийменники” (франц. *prépositions fausses, c.à.d. nominales*); “квазі-прийменник”, “складний прийменник” (англ. *quasi-preposition, complex preposition*); “іменникові прийменники” (нім. *Nominalpräpositionen*).

У граматиці іспанської мови цій категорії приділяється мало уваги. Більшість із них обмежується тим, що перелічує певну кількість прикладів. Р. Секо, пояснюючи семантичну еквівалентність між прийменниками та прийменниковими еквівалентами слова, зазначає, що між мовними одиницями *bajo = debajo de, cabe = junto a, sobre = encima de* чітко простежується семантична еквівалентність. Звідси вчений робить висновок, що *debajo de, junto a, encima de* функціонують у якості прийменників, еквівалентних іншим, які наявні в мові [12, с. 124-125].

К. Ліндкіст вважає, що така відсутність єдності також є показником непевності щодо частиномовної приналежності багатьох слів або сталих фраз. [11, с. 3].

Ф. Хертель вважає, що причина такої відсутності єдності та непевності “у першу чергу полягає у тому, що інвентар прийменників також у сучасності збагачується за рахунок слів та сполук слів з інших частин мови, та всюди виникають проблеми їх розмежування” [8, с. 18]. Для нього проблематика частин мови є лише питанням спроможності чи неспроможності науки дослідити цю проблему.

На думку Ф. Ханссена та Х. Кеністона, еквівалентність, має навіть більш функціональний, аніж семантичний характер: “Іменники з прийменниками часто еквівалентні прийменникам: *en torno a, a virtud de, encima de, a cabo de, a guisa de, en atención a, frente a* тощо” [7, с. 316].

Як зазначає іспанський лінгвіст А. Белло: “Багато прийменників, можливо навіть всі, походять від слів, що належать до інших частин мови, зокрема іменників. А оскільки ця зміна не може бути миттєвою, іноді трапляється так, що слово частково зберігає свою початкову форму, залишившись у недосконалому вигляді, як ембріон з ознаками іншого, у так званому стані переходу” [5, с. 368].

Підсумовуючи викладене вище, варто зазначити, що межі між прийменниковими еквівалентами слова та іншими вільними сполуками не завжди чіткі. Наприклад, *en casa de* не належить до прийменникових еквівалентів слова: *Te hospedaste en casa de doña Pilar*. Але конструкцію з тією ж структурою прийменник + іменник + прийменник *en lugar de* більшість вчених зараховує до прийменникових еквівалентів слова: *Llega Juan con una pistola en el cinturón en lugar de fusil*. А ось щодо сполуки *con la ayuda de* серед лінгвістів немає одностайності: (...) *se levanta con la ayuda de la enfermera*.

Беручи до уваги безперервний розвиток мови, можна зробити висновок, що проміжні одиниці, зокрема прийменникові еквіваленти слова, доцільно вивчати не лише методами частиномовної класифікації, визнаної априорі, тобто за допомогою класифікаційного упорядкування, але й також із застосуванням інших теорій, зокрема тих, що аналізують мовні зміни, наприклад теорії граматикиалізації.

Дослідження прийменникових еквівалентів слова в іспанській мові відкриває широкі перспективи вивчення препозиціоналізаційних процесів в інших мовах, оскільки дослідники констатують, що це явище не є унікальним лише для іспанської мови, а спостерігається також і в інших індоєвропейських мовах.

Література

1. Акимов Г. Н., Богданов С. И., Бондаренко Л. В. и др. Динамика структуры современного русского языка / Отв. ред. В. В. Колесов. - Л.: Изд-во ЛГУ, 1982. – 136 с.
2. Гак В. Г. Языковые преобразования / В. Г. Гак. - М.: Школа “Языки русской культуры”, 1998. – 768 с.

3. Лучик А. А. Природа і статус еквівалентів слова у мовній системі / А. А. Лучик // Мовознавство. - 2006. - № 5. - С. 95-99.
4. Ярцева В. Н. Проблемы языкового варьирования: исторический аспект / В. Н. Ярцева // Языки мира. Проблемы языковой вариативности. - М.: Наука, 1990. - С. 436.
5. Bello A. Gramática de la lengua castellana destinada al uso de los americanos. Con las notas de Rufino José Cuervo (estudio y edición de R. Trujillo) / A. Bello. - Madrid: Arco/Libros, 1988. - 384 p.
6. García Yebra V. Claudicación en el uso de preposiciones / V. Garcí Yebra. - Madrid: Gredos, 1988. - 287 p.
7. Hanssen F. Gramática histórica de la lengua castellana / F. Hanssen. -- Halle a.S.: Niemeyer, 1913. – 367 p.
8. Hertel V. Der Gebrauch lokaler Präpositionen in Adverbialien im Deutschen des 18. Jahrhunderts / V. Hertel. – Berlin, 1982. - 157 S.
9. Keniston H. The Syntax of Castilian prose: The sixteenth century / H. Keniston - Chicago: The Univ. of Chicago Press, 1937. - 374 p.
10. Koike K. Algunas observaciones sobre colocaciones sustantivo-verbales/ K. Koike // Gerd Wotjak. Estudios de fraseología y fraseografía del español actual. Vervuert Iberoamericana. -1998. - P. 245-255.
11. Lindqvist Ch. Zur Entstehung von Präpositionen im Deutschen und Schwedischen / Ch. Lindqvist // Linguistische Arbeiten, 311. - Tübingen: Max Niemeyer Verlag, 1994. - 323 S.
12. Seco R. Manual de gramática español / R. Seco. - Madrid: Aguilar, 1954. – 217 p.
13. Ueda H. Frases prepositivas del español / H. Ueda // Revista de la Facultad de Ciencias Humanísticas de la Univ. de Tokio. – 1990. – P. 9-33.